

JUHISED
VALIMISKOMISJONIDELE
2009. AASTA
EUROOPA PARLAMENDI
VALIMISTEKS

Sisukord

1. Vaatlejad	5
2. Hääletamise ettevalmistamine (<i>kõik valimisjaoskonnad</i>)	6
3. Valijate nimekirjad	8
4. Hääletamiskastid	10
5. Eelhääletamise ja kodus hääletamise kasti pitseerimise juhend	11
5.1 Eelhääletamise hääletamise kasti pitseerimise juhend	11
5.2 Valija asukohas ja kodus hääletamise kasti pitseerimise juhend	14
6. Isikut tõendavad dokumendid	15
7. Hääletamise liigid	16
7.1 Eelhääletamine ja valimispäeval hääletamine elukohajärgses valimisjaoskonnas (<i>kõik valimisjaoskonnad</i>)	16
7.2. Eelhääletamine väljaspool elukohajärgset valimisjaoskonda	17
7.2.1 Hääletamine asukohas (väljaspool elukohajärgset valimisjaoskonda)	18
7.3 Elektrooniline hääletamine	19
7.4 Alaliselt välisriigis elava valija hääletamine Eestis	20
7.5 Kodus hääletamine	20
8. Jaoskonna sulgemine eelhääletamise päevadel	22
9. Toimingud ümbrike ja elektrooniliste häältega	22
9.1 Jaoskonnakomisjoni toimingud pärast eelhääletamise lõppemist	22
9.2 Maakonna valimiskomisjoni toimingud	23
9.3 Jaoskonnakomisjoni toimingud pärast maakonna valimiskomisjonilt ümbrike ja elektrooniliselt hääletanud valijate nimekirja saamist	23
9.3.1 Jaoskonnakomisjoni toimingud ümbrikega	23
9.3.2 Elektrooniliselt antud häälte arvestamine	24
10. Hääletamistulemuste kindlakstegemine valimisjaoskonnas	25
10.1 Hääletamisest osavõtu andmete edastamine	25
10.2 Hääletamistulemuste kindlakstegemine	26
11. Hääletamistulemuste protokollitäitmine	27
12. Dokumentide edastamine maakonna valimiskomisjonile	29
13. Hääletamistulemuste kindlakstegemine maakonna valimiskomisjonis	30
14. Alaliselt välisriigis elavate valijate hääletamistulemuste kindlakstegemine maakonna valimiskomisjonis	30
15. Toimingud dokumentidega maakonna valimiskomisjonis	31

Sissejuhatus

Euroopa Parlamendi valimiste päev on 7. juuni 2009. Käesolev materjal kirjeldab valimiskomisjonide toiminguid Euroopa Parlamendi valimistel toetudes Euroopa Parlamendi valimise seadusele ja Vabariigi Valimiskomisjoni 30. jaanuari 2009. a määrusele nr 2 "Hääletamise korraldamise ning hääletamis- ja valimistulemuste kindlakstegemise kord Euroopa Parlamendi valimistel" (RTL 2009, 26, 330).

Oma töös kasutavad valimiskomisjonid Valimiste Infosüsteemi (edaspidi VIS), mille kasutamise kohta on elektrooniline juhend, mis on kättesaadav VIS-i veebilehel.

1. Vaatlejad

Valimistega seotud toimingud, sealhulgas valimiskomisjonide koosolekud, on kõikidele avalikud. Euroopa Parlamendi valimise seadus lubab igal isikul viibida valimistoimingute läbiviimise juures, et tagada vabad ja õiglased valimised, millel on üldsuse usaldus.

Kindlustamaks valimiste ühetaolist läbiviimist vastavalt seadusele, on demokraatlikes riikides erakondadel ja organisatsioonidel tavaks saata valimistoiminguid jälgima oma vaatlejaid. Vaatlejatele antakse välja vastav tunnistus.

Vaatlejaid võivad valimistele saata:

- 1) välisriik, sealhulgas välisriigi kohaliku omavalitsuse organ;
- 2) rahvusvaheline organisatsioon;
- 3) erakond;
- 4) muu isik.

Vaatlejatunnistuse saamiseks tuleb esitada kirjalik taotlus, milles on märgitud taotleja nimi ja keda ta esindab. Taotlust saab esitada kuni 7. juunini (kaasa arvatud). Välisriikide ja rahvusvaheliste organisatsioonide esindajad esitavad taotluse Vabariigi Valimiskomisjonile. Välisriigi kohaliku omavalitsusorgani esindajad, erakondade esindajad ja muud isikud esitavad vaatlejatunnistuse saamiseks taotluse maakonna valimiskomisjonile.

Vaatleja õigused ja kohustused

1. Vaatleja peab enne vaatlemise alustamist end valimiskomisjonile esitlema ning esitama vaatlejatunnistuse.

2. Vaatleja võib viibida Vabariigi Valimiskomisjoni, maakonna valimiskomisjonide ning jaoskonnakomisjonide koosolekutel, samuti jälgida kõiki valimiskomisjoni toiminguid – sealhulgas hääletamise käiku ning hääletamistulemuste kindlakstegemist.

3. Kui isik täidab valimiskomisjoni liikme kohustusi, ei saa ta samaaegselt valimistel osaleda vaatlejana.

4. Vaatlejal on õigus kirjutada oma allkiri hääletamiskasti või selle ava pitseerimisel kasutatavale paberiribale. Viimasel eelhääletamise päeval teatab jaoskonnakomisjoni liige allkirja andnud vaatlejale, millal jaoskonnakomisjon avab uuesti hääletamiskasti ava, et sinna lisada väljaspool elukohta hääletanud valijate hääletamissedelid.

5. Vaatlejal on õigus üles märkida valija elukohajärgses jaoskonnas eelhääletamisel, kodus hääletamisel ja asukohas hääletamisel kasutatava hääletamiskasti ning eelhääletamisel kasutatava hääletamiskasti ava pitseerimisel kasutatud turvaploommide numbrid.

6. Vaatlejal ei ole õigust tutvuda valijate nimekirjaga, välja arvatud Euroopa Parlamendi valimise seaduses ette nähtud juhtudel (vt juhiste p. 3).

Kui vaatleja juhib valimiskomisjoni tähelepanu väidetavale seaduserikkumisele, teavitab valimiskomisjon sellest kõrgemalseisvat valimiskomisjoni.

Vaatleja võib vaatluse tulemuste kokkuvõtte esitada Vabariigi Valimiskomisjonile kirjalikult aadressil Lossi plats 1a, 15165 Tallinn või elektronposti aadressil val@riigikogu.ee.

2. Hääletamise ettevalmistamine (kõik valimisjaoskonnad)

Hääletamise valmistab ette jaoskonnakomisjon. Enne eelhääletamise algust osalevad jaoskonnakomisjoni liikmed maakonna valimiskomisjoni poolt korraldatud koolitusel. Enne hääletamise algust tuleb läbi viia koosolek, kus valitakse aseesimees ja otstarbekas on määrata kindlaks komisjoni liikmete tööjaotus. Jaoskonnakomisjon lähtub oma töös Euroopa Parlamendi valimise seadusest ja Vabariigi Valimiskomisjoni määrustest, samuti kõrgemalseisvate valimiskomisjonide otsustest ja juhistest.

Hiljemalt 31. mail saab jaoskonnakomisjon maakonna valimiskomisjonilt järgnevad materjalid:

- 1) jaoskonna valijate nimekirja;**
- 2) valijate nimekirja plangid (kolme tüüpi leheküljed);**
- 3) hääletamissedelid;**
- 4) pitsati;**
- 5) elukohajärgses valimisjaoskonnas eelhääletamisel kasutatava ja kodus hääletamise hääletamiskasti ning turvaplommid kasti ning kasti ava pitseerimiseks;**
- 6) hääletamistulemuste protokollid plangid (vähemalt 2 koopiat);**
- 7) plakatid;**
- 8) kandidaatide koondnimekirja koopiad.**

Kandidaatide koondnimekirja iga lehe paremasse alanurka peab olema löödud maakonna valimiskomisjoni pitsati jäljend.

Jaoskonnakomisjon, kes korraldab väljaspool elukohta toimuvat eelhääletamist, saab maakonna valimiskomisjonilt lisaks eeltoodud materjalidele ümbrikud.

Jaoskonnakomisjonile üleantud hääletamissedelite hoidmist korraldab ja nende säilimise tagab jaoskonnakomisjoni esimees. Hääletamissedelite ja turvaploommide kättesaamise ning nende arvu kohta annab jaoskonnakomisjoni esimees allkirja.

Pärast hääletamissedelite kättesaamist murrab jaoskonnakomisjon sedelid kokku, nii et trükitud tekst jääb sedeli sisekülgedele ja paneb sedelite teisele leheküljele, kus on tekst "Euroopa Parlamendi valimised", jaoskonnakomisjoni pitsati jäljendi.

Valimiskomisjoni dokumentide, turvaploommide ja pitsati hoidmise ning kasutamise eest vastutab valimiskomisjoni esimees.

Jaoskonnakomisjon valmistab ette hääletamisruumi, hääletamiskastid ja salajase hääletamise kabiinid.

Hääletamiskabiine peab hääletamisruumis olema piisavalt, et ei tekiks järjekorda. Kabiin peab olema piisavalt valgustatud. Kabiini seinal on kandidaatide koondnimekiri. Kabiinis peab olema laud ja kirjutusvahend, millega kirjutatu on selgesti loetav ning mida ei ole võimalik kustutada.

Hääletamisruumis peab olema välja pandud kandidaatide koondnimekiri.

Enne eelhääletamise algust kontrollib jaoskonnakomisjon:

- kuidas pääseb jaoskonna ruumidesse, kus on ruumide võtmed jne;
- kuidas pääseb hääletamisruumi;
- kas on arvuti hääletamistulemuse edastamiseks;
- kas on häälte lugemiseks vastavalt sedelite hulgale laudu;
- kas on piisavalt hääletamiskabiine ja kõik nõutavad hääletamiskastid;
- kas kõik kampaaniamaterjalid on eemaldatud hääletamisruumist, ruumidest, mille kaudu valija siseneb hääletamisruumi, samuti selle hoone välisseintelt ja ümbrusest, kus asub hääletamisruum.

Hääletamisruumi ettevalmistamisel tuleb arvestada, et oleks piisavalt ruumi hääletamise korraldamiseks ja vaatlejatele. Läbi tuleb mõelda, kus hakatakse hääli lugema. Selles ruumis peaks olema Interneti ühendusega arvuti hääletamistulemuste sisestamiseks VIS-i. Kontrollida tuleb ka ID-kaardi lugeja ja selle tarkvara töövalmidust. Kui jaoskond korraldab väljaspool elukohajärgset valimisjaoskonda hääletamist ja trükitab VIS-ist valija aadressandmetega ümbrikke, tuleks seda enne eelhääletamise algust katsetada.

Komisjoni liikmed ja isikud, kes viibivad häälte lugemise juures, ei tohi sealt lahkuda enne, kui kell 23.00 valimispäeva õhtul.

Hääletamiskabiini ja kandidaatide nimekirjade seisukorda tuleb hääletamise käigus

kontrollida. Jälgida tuleb ka, et kandidaatide nimekirjale ei oleks tehtud juurdekirjutusi või märkusi ning et mõni nimekirja leht ei oleks kadunud. Rikutud või puuduv leht tuleb koheselt asendada. Seetõttu peab jaoskonnakomisjonil olema maakonna valimiskomisjoni pitsati jälgendiga kandidaatide koondnimekirja varukoopiaid.

3. Valijate nimekirjad

Siseministerium korraldab rahvastikuregistri andmete alusel iga valimisjaoskonna valijate nimekirja koostamise ja trükkimise ning selle jaoskonnakomisjonidele kättetoimetamise hiljemalt 31. maiks. Siseministeriumi esindaja kirjutab valijate nimekirjale alla enne selle edastamist ning jaoskonnakomisjoni esimees valimispäeval pärast hääletamise lõppemist.

Valijate nimekirjad ei ole avalikud, kuid iga valija võib kontrollida enda kohta valijate nimekirja kantud andmete õigsust. Valijate nimekirjaga võivad põhjendatud huvi korral selleks vajalikus ulatuses tutvuda erakondade volitatud esindajad ning üksikkandidaadid, samuti võib nimekirju kasutada teaduslikul eesmärgil. Valijate nimekirja koopiaid valimiskomisjon ei väljasta.

Valija annab hääletamisedeli saamise kohta valijate nimekirja allkirjalahtrisse oma allkirja. Eelhääletamise ajal kirjutab jaoskonnakomisjoni liige valijate nimekirja märkuste lahtrisse hääletamise kuupäeva.

1. Kodus hääletavate valijate nimekirja on väljavõte jaoskonna valijate nimekirjast. Jaoskonnakomisjon märgistab valijate nimekirja plangil ristiga valijate nimekirja liiki tähistava lahtri "kodus hääletamine". Jaoskonnakomisjon kannab kodus hääletamist taotlenud valija andmed valimisjaoskonna valijate nimekirja alusel kodus hääletavate valijate nimekirja. Valija järjekorranumbrina kodus hääletavate valijate nimekirjas märgitakse tema järjekorranumber selle valimisjaoskonna valijate nimekirjas.

Pärast valija andmete kandmist kodus hääletavate valijate nimekirja tehakse valija kohta selle valimisjaoskonna valijate nimekirja märkuste lahtrisse märg "hääletab kodus". Kodus hääletav valija annab hääletamisedeli saamise kohta allkirja kodus hääletavate valijate nimekirja allkirjalahtrisse. Valimisjaoskonda tagasi jõudes teeb jaoskonnakomisjoni liige kodus hääletanud valija kohta selle jaoskonna valijate nimekirja allkirjalahtrisse märke "hääletas kodus". Kui valija ei hääletanud kodus, tõmbab jaoskonnakomisjon maha valimisjaoskonna valijate nimekirja tehtud märke "hääletab kodus" ning teeb kodus hääletavate valijate nimekirja märke "ei hääletanud kodus".

2. Väljaspool elukohajärgset valimisjaoskonda hääletavate valijate nimekirja plangil märgistab jaoskonnakomisjon ristiga valijate nimekirja liiki

tähistava lahtri "väljaspool elukohajärgset valimisjaoskonda hääletamine". Jaoskonnakomisjoni liige kirjutab valija andmed väljaspool elukohajärgset valimisjaoskonda hääletavate valijate nimekirja ning valija annab hääletamisedeli saamise kohta allkirja allkirjalahtrisse. Valija hääletamise kohta kirjutab jaoskonnakomisjoni liige märkuste lahtrisse hääletamise kuupäeva.

2.1 Asukohas hääletavate valijate nimekirja plangil märgistab jaoskonnakomisjon ristiga valijate nimekirja liiki tähistava lahtri "väljaspool elukohajärgset valimisjaoskonda hääletamine". Jaoskonnakomisjoni liige kirjutab asukohas hääletavate valijate nimekirja valija andmed ning valija annab hääletamisedeli saamise kohta allkirja allkirjalahtrisse. Valija hääletamise kohta kirjutab jaoskonnakomisjoni liige märkuste lahtrisse hääletamise kuupäeva.

2.2 Kinnipidamiskohas hääletavate valijate nimekirja plangil märgistab jaoskonnakomisjon ristiga valijate nimekirja liiki tähistava lahtri "väljaspool elukohajärgset valimisjaoskonda hääletamine". Jaoskonnakomisjoni liige kirjutab kinnipidamiskohas hääletavate valijate nimekirja valija andmed ning valija annab hääletamisedeli saamise kohta allkirja allkirjalahtrisse. Valija hääletamise kohta kirjutab jaoskonnakomisjoni liige märkuste lahtrisse:

- märke "K";
- hääletamise kuupäeva.

Valijate nimekirjas paranduste tegemine

Kui jaoskonnakomisjonile esitatud dokumentidest nähtub üheselt, et valijate nimekirjas on viga (nt valija nimes või isikukoodis), parandatakse see viivitamata. Tehtud parandustest teavitab jaoskonnakomisjon viivitamata valla- või linnasekretäri.

Kui valija kohta valijate nimekirja kantud andmetes on viga, mida koheselt parandada ei ole võimalik, esitab valija jaoskonnakomisjonile vea parandamise avalduse, kes edastab selle viivitamata valla- või linnasekretärile.

Kui valija andmetes olnud viga on parandatud esmalt rahvastikuregistris, teeb jaoskonnakomisjon valla- või linnasekretäri teatise alusel paranduse viivitamata ka valijate nimekirjas.

Paranduse tegemisel kirjutab jaoskonnakomisjoni liige nimekirja märkuste lahtrisse märke "parandus õige", parandamise aluse ja kuupäeva ning oma allkirja.

Valijate nimekirjas muudatuste tegemine

Kui isik on pärast valimispäevale eelnevat 30. päeva (see on pärast 8. maid) vahetanud elukohta, ei kajastata seda muudatust valijate nimekirjas.

Kui valimisjaoskonnas avastatakse, et valija ei ole valijate nimekirjas või isik, kellel ei ole õigust valimistest osa võtta, on sattunud valijate nimekirja, pöördub jaoskonnakomisjoni liige valla- või linnasekretäri poole. Kui selgub, et valija on valijate nimekirjast välja jäänud, lisab jaoskonnakomisjoni liige valija nime valijate nimekirja. Kui selgub, et valija elukohaandmeid ei ole kantud rahvastikuregistrisse, peab valija esitama elukohateate. Teate alusel tehakse isiku elukoha kohta kanne rahvastikuregistrisse. Pärast seda kantakse isik valla- või linnasekretäri vastava teatise alusel valijate nimekirja. Valijate nimekirja märkuste lahtrisse kirjutatakse kande tegemise alus, kuupäev ja kande tegija allkiri. Kui valija kustutatakse valijate nimekirjast, kirjutab jaoskonnakomisjoni liige valijate nimekirja märkuste lahtrisse valija nimekirjast kustutamise aluse, kuupäeva ja oma allkirja.

Valija, kelle elukohaandmeid rahvastikuregistris ei ole, võetakse eelhääletamise algusest (s.o. alates 28. maist, kui algab elektrooniline hääletamine) kuni valimispäevani (kaasa arvatud) rahvastikuregistrisse ja valijate nimekirja lihtsus-tatud korras.

Valimispäeval saab valijate nimekirjade küsimustes pöörduda Siseministeeriumi rahvastiku toimingute osakonna poole tel 671 5105.

4. Hääletamiskastid

Eri tüüpi valimisjaoskondades on vajadus hääletamiskastide järgi erinev. Alljärgnevalt on eraldi kirjas hääletamiskastid nn tavalises valimisjaoskonnas ja valimisjaoskonnas, kus korraldatakse hääletamist väljaspool elukohajärgset valimisjaoskonda.

Tavaline valimisjaoskond (kus ei korraldata hääletamist väljaspool elukohajärgset valimisjaoskonda) kasutab:

1. Plastist hääletamiskasti, kuhu valijad lasevad oma hääletamisedelid eelhääletamise ajal 1-3. juunil. Kasti ava avatakse väljaspool elukohta hääletanud valijate hääletamisedelitega sisemiste ümbrike kasti laskmiseks 5. või 6. juunil ja suletakse seejärel. Kast avatakse 7. juunil pärast hääletamise lõppemist, kui algab häälte lugemine.

2. Hääletamiskasti, kuhu valijad lasevad oma hääletamisedelid valimispäeval. Avatakse 7. juunil pärast hääletamise lõppemist.

3. Plastist hääletamiskasti kodus hääletamiseks. Kast avatakse 7. juunil pärast hääletamise lõppemist.

Mitteelukohajärgset hääletamist korraldav valimisjaoskond kasutab lisaks:

1. Hääletamiskasti, kuhu väljaspool elukohajärgset valimisjaoskonda hääletavad valijad lasevad oma hääletamisedelitega ümbrikud. Selleks saab kasutada sama kasti, mida kasutatakse valimispäeval jaoskonnas hääletamiseks. Kast avatakse 3. juunil pärast valimisjaoskonna sulgemist.

2. Hääletamiskasti, kuhu asukohas hääletavad valijad lasevad oma hääletamisedelitega ümbrikud. Selleks võib kasutada maakonna valimiskomisjonilt saadud plastist kodus hääletamise kasti. Kast avatakse 3. juunil pärast valimisjaoskonna sulgemist.

Hääletamise ajal peab kasti ava olema kaetud. See avatakse üksnes hääletamisedelite sisse laskmiseks.

Hääletamiskast pitseeritakse paberiribaga, millele pannakse jaoskonnakomisjoni pitsati jäljend ning millele jaoskonnakomisjoni esimees kirjutab oma allkirja ja kuupäeva. Soovi korral võivad allkirja anda ka vaatlejad. Plastist hääletamiskastid suletakse ja pitseeritakse mitte paberiribaga, vaid Vabariigi Valimiskomisjoni poolt välja antud turvaplommidega, mille numbrid märgitakse üles.

Hääletamiskasti ja selle ava pitseerimise juures peab viibima vähemalt kolm jaoskonnakomisjoni liiget.

5. Eelhääletamise ja kodus hääletamise kasti pitseerimise juhend

5.1 Eelhääletamise hääletamise kasti pitseerimise juhend

Maakonna valimiskomisjonilt saadud suuremat plastist valimiskasti kasutatakse valijate **elukohajärgsel** eelhääletamisel 1–3. juunil.

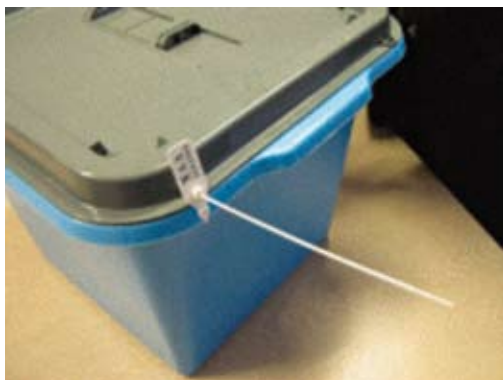
Hääletamiskast tuleb turvaplommidega pitseerida enne eelhääletamise algust 1. juunil (enne kella 12.00). Hääletamiskasti pitseerimise juures peab viibima vähemalt kolm jaoskonnakomisjoni liiget ning selle toimingut juures võivad viibida ka vaatlejad.

Kasti pitseerimiseks saab jaoskonnakomisjon maakonna valimiskomisjonilt 10 turvaplommi, millel on logo „Valimiskomisjon EP“ ja järjekorranumber. Neist kuut (väiksemate järjekorranumbritega) kasutatakse hääletamiskasti pitseerimiseks. Turvaplommiga tuleb pitseerida **kõik kuus** kasti külgedel olevat ava.

Valimiskomisjoni liikmed ja soovi korral ka vaatlejad märgivad üles kasti ja kasti ava pitseerimiseks kasutatud turvaplommide numbrid.

Plommi lukustusosa, nn saba, tuleb panna läbi kasti ava altpoolt, nii et logo ja number jäävad alguses kasti külje poole.

Saba ots tuleb panna plommi tagaküljel asuvasse väikesesse auku ja tõmmata teiselt poolt august läbi lõpuni, nii et plomm oleks maksimaalselt suletud.

Kui esimese plommi panemisel ei järgita reegleid täpselt ja plomm jääb kastile mõnes teises asendis (näiteks logoga kasti poole), siis ei tohi seda plommi avada (plomm jääbki nii). Järgnevate plommide panemisel tuleb arvestada reegleid täpsemini.

Iga eelhääletamise päeva õhtul (pärast kella 20.00) pitseeritakse turvaploommiga ka kasti ava.

Eelhääletamise kasti tuleb 5–6. juunil lasta väljaspool elukohajärgset jaoskonda hääletanud valijate hääletamissedelitega ümbrikud. Kasti ava uuesti sulgemiseks on ette nähtud kümnes turvaplohm.

Plommi saba võib kleeplindiga kinnitada kasti külje külge või siduda sõlme. Saba võib ka ära lõigata ühe sentimeetri kõrguselt.

Plommi saab avada lõigates plommi saba logo tagant läbi.

Eelhääletamise kast avatakse ja eelhääletamise tulemusi võib hakata kindlaks tegema valimispäeval kella 20.00-st alates (eraldiasuvas kinnises ruumis). Enne kasti avamist tuleb kontrollida turvaploomide seisukorda.

Jaoskonnakomisjoni esimees peab tagama turvaploomide õige kasutamise ja hoidmise, välistades nende sattumise kõrvaliste isikute kätte.

5.2 Valija asukohas ja kodus hääletamise kasti pitseerimise juhend

Maakonna valimiskomisjonilt saadud rihmaga plastist valimiskasti kasutatakse eelhääletamise ajal 1–3. juunini valija asukohas hääletamisel ja valimispäeval 7. juunil kodus hääletamisel.

Jaoskonnakomisjon pitseerib enne valija asukohas hääletamise algust hääletamiskasti kahe turvaplommiga. Hääletamiskasti pitseerimise juures peab viibima vähemalt kolm jaoskonnakomisjoni liiget ning selle toiminguga juures võivad viibida ka vaatlejad.

Asukohas hääletamine lõppeb 3. juunil (hiljemalt kell 20.00). Seejärel asukohas hääletamisel kasutatud kast avatakse ja selles olevad ümbrikes hääletamisedulid edastatakse maakonna valimiskomisjonile. Sama hääletamiskasti kasutatakse valimispäeval kodus hääletamise korraldamiseks.

Kodus hääletamise korraldamiseks tuleb hääletamiskast turvaplommidega pitseerida enne kodus hääletamise algust 7. juunil. Hääletamiskasti pitseerimise juures peab viibima vähemalt kolm jaoskonnakomisjoni liiget ning võivad viibida ka vaatlejad.

Valimiskomisjoni liikmed ja soovi korral vaatlejad märgivad üles kasti pitseerimiseks kasutatud turvaplommide numbrid.

Kasti pitseerimiseks saab jaoskonnakomisjon maakonna valimiskomisjonilt turvaplommid, millel on logo „Valimiskomisjon EP” ja järjekorranumber. Turvaplommiga tuleb pitseerida **mõlemad** kasti külgedel olevad avad.

Kaas tuleb kastile asetada nii, et kaanes ja kasti küljel asuvad augud jääksid kohakuti. Plommi lukustusosa, nn saba, tuleb panna läbi kasti küljel asuva augu, nii et logo ja number jäävad alguses allapoole.

Saba ots tuleb panna plommi tagaküljel asuvasse väikesesse auku ja tõmmata teiselt poolt august läbi lõpuni, nii et plomm oleks maksimaalselt suletud.

Plommi logo ja registreerimisnumbriga laiem osa jääb süvendisse nii, et logo ja registreerimisnumber on nähtavad. Plommi saba võib ära lõigata ühe sentimeetri kõrguselt.

Kui esimese plommi panemisel ei järgita reegleid täpselt ja plomm jääb kastile mõnes teises asendis (näiteks logoga kasti poole), siis ei tohi seda plommi avada (plomm jääbki nii). Järgneva plommi panemisel tuleb arvestada reegleid täpselt.

Pärast hääletamise lõppemist saab plommi avada lõigates plommi saba logo tagant läbi.

Jaoskonnakomisjoni esimees peab tagama turvaplommide õige kasutamise ja hoidmise, välistades nende sattumise kõrvaliste isikute kätte.

6. Isikut tõendavad dokumendid

Isikut tõendav dokument on riigiasutuse poolt väljaantud kehtiv dokument, kuhu on kantud kasutaja nimi ja sünniaeg või isikukood ning foto või näokujutis ja allkiri või allkirjakujutis. Isikut tõendavad dokumendid on näiteks:

- isikutunnistus,
- Eesti kodaniku pass,
- diplomaatiline pass,
- meremehe teenistusraamat,
- kaitseteenistuse tunnistus,
- juhiluba,
- pensionitunnistus.

Valija võib oma isikut tõendada ka muu dokumendiga, kui dokument on kehtestatud seaduse või selle alusel antud õigusaktiga, sellele on kantud kasutaja nimi

ja sünniaeg või isikukood ning foto või näokujutis ja allkiri või allkirjakujutis ning see on kehtiv.

7. Hääletamise liigid

7.1 Eelhääletamine ja valimispäeval hääletamine elukohajärgses valimisjaoskonnas (*kõik valimisjaoskonnad*)

Eelhääletamine toimub **esmaspäevast 1. juunist kuni kolmapäevani 3. juunini** (kaasa arvatud). Eelhääletamise ajal kodus hääletamist ei korraldata. Eelhääletamise õigus on valijate nimekirjas oleval valijal, kes sellel eelhääletamise päeval on vähemalt 18-aastane.

Eelhääletamisel on valimisjaoskonnad avatud kell 12.00 - 20.00, valimispäeval kell 9.00 - 20.00.

Hääletamist korraldavad vähemalt 3 jaoskonnakomisjoni liiget.

Hääletamise kord valimisjaoskonnas eelhääletamisel ja valimispäeval

1. Hääletamisedeli saamiseks esitab valija jaoskonnakomisjoni liikmele kehtiva isikut tõendava dokumendi.
2. Valija annab hääletamisedeli saamise kohta allkirja valijate nimekirja allkirjalahtrisse.
3. Jaoskonnakomisjoni liige märgib eelhääletamisel hääletamisedeli saanud valija kohta valijate nimekirja märkuste lahtrisse eelhääletamise kuupäeva.
4. Valija täidab hääletamisedeli hääletamiskabiinis teiste isikute juuresolekuta.
5. Valija kirjutab hääletamisedelile selleks ettenähtud kohta ühe erakonna või üksikkandidaadi registreerimisnumbri, kelle poolt ta hääletab.
6. Valija ei või hääletamisedelit hääletamisruumist välja viia.
7. Kui valija rikub hääletamisedeli või ta avastab, et sedel on defektne, on tal õigus saada jaoskonnakomisjonilt uus sedel. Valija peab rikutud, defektiga või kasutamata hääletamisedeli tagastama jaoskonnakomisjonile. Kui valija on hääletamisedelile juba märkinud oma valimisotsustuse, kriipsutab ta selle enne hääletamisedeli jaoskonnakomisjonile tagastamist läbi nii, et otsustus ei ole loetav. Valija tagastatud kasutamata hääletamisedelile tehakse valija juuresolekul märge „tagastatud“ ja sedelit hääletamistulemuste kindlakstegemisel ei arvestata.
8. Valija murrab täidetud hääletamisedeli kokku ning annab selle jaoskonnakomisjoni liikmele, kes paneb kokkumurtud hääletamisedeli välisküljele jaoskonnakomisjoni pitsati jäljendi.
9. Valija laseb hääletamisedeli hääletamiskasti ise. Vajadusel võib teda abistada jaoskonnakomisjoni liige või mõni teine valija.

Valija hääletab hääletamiskabiinis üksinda, kuid vajadusel võib jaoskonnakomisjoni liige või mõni teine valija teda abistada.

Jaoskonnakomisjon edastab teabe hääletamisest osavõtu kohta iga eelhääletamise päeva õhtul ning valimispäeval vastavalt punktis 10.1 sätestatule.

7.2 Eelhääletamine väljaspool elukohajärgset valimisjaoskonda

Väljaspool elukohajärgset valimisjaoskonda eelhääletamine on mõeldud valijatele, kellel pole võimalik eelhääletamise päevadel ega valimispäeval hääletada elukohajärgses valimisjaoskonnas.

Väljaspool elukohajärgset jaoskonda eelhääletamine toimub eelhääletamise ajal **1–3. juunil kella 12.00 – 20.00** igas vallas ja linnas vähemalt ühes valla- või linnavalitsuse poolt määratud valimisjaoskonnas. Valla- või linnavalitsus võib täiendavalt määrata jaoskonnakomisjoni, kes korraldab lisaks eelhääletamisele hääletamist ainult valija asukohas või kinnipidamiskohas. Hääletamisruumis on eelhääletamise ajal eraldi hääletamiskast väljaspool elukohajärgset jaoskonda hääletavate valijate jaoks. Selleks ei pea olema eraldi hääletamiskabiini, sest Euroopa Parlamendi valimistel on üks üleriigiline kandidaatide koondnimekiri, mis pannakse kõikide hääletamiskabiinide seinale.

Hääletamise kord eelhääletamise ajal toimuval väljaspool valija elukohta hääletamisel

1. Hääletamisedeli saamiseks esitab valija jaoskonnakomisjoni liikmele kehtiva isikut tõendava dokumendi.
2. Jaoskonnakomisjoni liige kannab valija andmed väljaspool elukohajärgset valimisjaoskonda hääletavate valijate nimekirja.
3. Jaoskonnakomisjoni liige annab valijale:
 - hääletamisedeli,
 - kaks ümbrikku.
4. Kui välimist ümbrikku ei trükita VIS-ist, teatab komisjonile oma registrijärgse elukoha andmed valija. Seda võib kontrollida rahvastikuregistrist.
5. Valija annab hääletamisedeli saamise kohta allkirja väljaspool elukohajärgset valimisjaoskonda hääletavate valijate nimekirja.
6. Jaoskonnakomisjoni liige kirjutab valijate nimekirja märkuste lahtrisse hääletamise kuupäeva.
7. Valija kirjutab hääletamisedelile selleks ettenähtud kohta ühe erakonna või üksikkandidaadi registreerimisnumbri, kelle poolt ta hääletab ja paneb sedeli sisemisse ümbrikku, mille valija paneb välimisse ümbrikku.
8. Kinnisele välimisele ümbrikule kirjutab valija ise või jaoskonnakomisjoni liige valija nime, isikukoodi ja rahvastikuregistri järgse elukoha aadressi seisuga 30 päeva enne valimispäeva. Samuti märgistab valija või hääletamise korraldaja ümbrikul ristiga lahtri "väljaspool elukohajärgset valimisjaoskonda toimuval eelhääletamisel". Kui jaoskonnakomisjonil on ligipääs VIS-ile, saab välimise ümbrikuna kasutada valget ümbrikku (C6, 114x162 mm) ning trükkida valija andmed ümbrikule.

9. Väljaspool elukohta hääletavate valijate hääletamisedelitele teist pitsati jäljendit ei panda (jäljend pannakse valimispäeval, 7. juunil, pärast hääletamise lõppemist).

10. Valija laseb ümbriku väljaspool elukohajärgset valimisjaoskonda hääletavate valijate sedelitele ettenähtud hääletamiskasti.

Vajadusel võib valijat abistada jaoskonnakomisjoni liige või mõni teine valija.

7.2.1 Hääletamine asukohas (väljaspool elukohajärgset valimisjaoskonda)

Kui valija terviseseisundi või mõne muu mõjuva põhjuse tõttu ei saa hääletada hääletamisruumis ja ta asub eelhääletamise päevadel ning valimispäeval väljaspool elukohajärgset valimisjaoskonda, nt haiglas, võib ta taotleda hääletamist oma asukohas. Asukohas hääletamist on võimalik läbi viia vaid 1–3. juunil nende jaoskonnakomisjonide poolt, kes korraldavad eelhääletamist väljaspool elukohajärgset valimisjaoskonda.

Asukohas hääletada saab vaid juhul, kui valija on enne esitanud kirjaliku taotluse valla- või linnavalitsusele, Tallinnas linnaosavalitsusele (taotlus registreeritakse) või lähimale väljaspool elukohajärgset valimisjaoskonda hääletamist korraldavale jaoskonnakomisjonile. Taotlust saab esitada kuni eelhääletamise viimase päeva, see on 3. juuni, kella 16.00-ni. Jaoskonnakomisjon registreerib kõik valijate taotlused ja kannab valijate nimed väljaspool elukohajärgset valimisjaoskonda hääletavate valijate nimekirja.

Taotluses tuleb märkida asukohas hääletamise taotlemise põhjus, näiteks:

- **terviseeisund;**
- **kõrge iga;**
- **rasked teelolud;**
- **transpordivõimaluste puudumine;**
- **muud põhjused, mis takistavad valijat asukohast lahkumast.**

Kui jaoskonnakomisjon leiab, et taotlus ei ole põhjendatud, teavitab ta taotluse rahuldumata jätmise asjaoludest selle esitajat.

Asukohas hääletamist korraldavad vähemalt kaks jaoskonnakomisjoni liiget. Nimetatud liikmete määramisel lähtutakse põhimõttest, et jaoskonnakomisjoni liikmed ei ole sama erakonna liikmed või sama erakonna ettepanekul jaoskonnakomisjoni liikmeks esitatud.

Jaoskonnakomisjoni liikmed võtavad kaasa:

- rihmaga plastist hääletamiskasti ;
- asukohas hääletavate valijate nimekirja;
- kandidaatide koondnimekirja;
- hääletamisedelid;
- sisemised ümbrikud;
- välimised ümbrikud.

Asukohas hääletamise kord

1. Hääletamisedeli saamiseks esitab valija jaoskonnakomisjoni liikmele kehtiva isikut tõendava dokumendi.

2. Jaoskonnakomisjoni liige annab valijale kandidaatide koondnimekirja, hääletamisedeli ja kaks ümbrikku.

3. Valija annab hääletamisedeli saamise kohta allkirja asukohas hääletavate valijate nimekirja.

4. Valija kirjutab hääletamisedelile selleks ettenähtud kohta ühe erakonna või üksikkandidaadi registreerimisnumbri, kelle poolt ta hääletab ja paneb sedeli sisemisse ümbrikku, mille valija paneb välimisse ümbrikku. Kinnisele välimisele ümbrikule kirjutab valija ise või jaoskonnakomisjoni liige valija nime, isikukoodi ja rahvastikuregistri järgse elukoha aadressi seisuga 30 päeva enne valimispäeva. Samuti märgistab valija või hääletamise korraldaja ümbrikul ristiga lahtri "väljaspool elukohajärgset valimisjaoskonda toimuv eelhääletamisel". Kui taotluse esitanud valija isikukood on teada, võib välimise ümbriku eelnevalt VIS-i abil valimisjaoskonnas välja trükkida.

5. Valija laseb ümbriku hääletamiskasti.

6. Jaoskonnakomisjoni liige kirjutab valijate nimekirja hääletamise kuupäeva.

Vajadusel võib valijat abistada jaoskonnakomisjoni liige või mõni teine valija.

7.3 Elektrooniline hääletamine

Jaoskonnakomisjon elektroonilist hääletamist ei korralda, kuid kontrollib, et valija on hääletanud ainult ühe korra, koostab VISis e-hääle tühistamise taotluse ja edastab selle Vabariigi Valimiskomisjonile (vt punkt 9.3.2)

Valija saab alates neljapäevast 28. maist kella 9.00-st kuni kolmapäeva 03. juuni kella 20.00-ni hääletada ööpäevaringselt elektrooniliselt Vabariigi Valimiskomisjoni veebilehel aadressil www.valimised.ee.

Valija hääletab ise. Valija tõendab oma isikut isikutunnistusele kantud digitaalset isikutuvastust võimaldava sertifikaadi alusel (ID kaardi PIN-1).

Pärast valija isiku tuvastamist kuvatakse veebilehel kandidaatide koondnimekirja.

Valija märgistab selle erakonna või üksikkandidaadi nime, kelle poolt ta hääletab, ning kinnitab hääletamist digitaalallkirja andmisega isikutunnistusele kantud digitaalallkirja sertifikaadi alusel (ID kaardi PIN-2).

Valija saab veebilehel teate hääle vastuvõtmise kohta.

Valijal on õigus oma elektrooniliselt antud häält muuta hääletades uuesti

elektrooniliselt või hääletamisedeliga 1–3. juunil. Valimispäeval elektroonilist hääletamist ei korraldata ning elektrooniliselt antud häält muuta ei saa.

7.4 Alaliselt välisriigis elava valija hääletamine Eestis

Välisriigis elav valija võib hääletada eelhääletamise ajal valimisjaoskonnas, kus korraldatakse hääletamist väljaspool elukohajärgset valimisjaoskonda. Jaoskonnakomisjon ei pea kontrollima, kas valija on kantud valijate nimekirja või on enne hääletanud. Seda teeb pärast hääletamist Vabariigi Valimiskomisjon.

Hääletamise kord

1. Hääletamisedeli saamiseks esitab valija jaoskonnakomisjoni liikmele kehtiva isikut tõendava dokumendi.
2. Jaoskonnakomisjoni liige annab valijale hääletamisedeli ja kaks ümbrikku.
3. Valija annab hääletamisedeli saamise kohta allkirja väljaspool elukohta hääletanute nimekirja.
4. Valija kirjutab hääletamisedelile selleks ettenähtud kohta ühe erakonna või üksikkandidaadi registreerimisnumbri, kelle poolt ta hääletab ja paneb sedeli sisemisse ümbrikku, mille valija paneb välimisse ümbrikku.
5. Kinnisele välimisele ümbrikule kirjutab valija ise või jaoskonnakomisjoni liige valija nime, isikukoodi ja rahvastikuregistrijärgse elukoha aadressi. Samuti märgistab valija või hääletamise korraldaja ümbrikul ristiga lahtri "välisriigis hääletamisel". Väälimist ümbrikku saab välja trükkida VIS-ist.
6. Valija laseb ümbriku hääletamiskasti.
7. Jaoskonnakomisjoni liige teeb väljaspool elukohta hääletavate valijate nimekirja märke hääletamise kuupäeva kohta.

7.5 Kodus hääletamine

Kui valija terviseseisundi või mõne muu mõjuva põhjuse tõttu ei saa hääletada hääletamisruumis, võib ta taotleda hääletamist oma kodus.

Kodus hääletamine toimub ainult valimispäeval.

Kodus hääletada saab vaid juhul, kui selleks on eelnevalt esitatud **kirjalik taotlus**. Eelhääletamisele eelneval perioodil kuni valimispäevani võtavad taotlusi vastu valla- ja linnavalitsused, Tallinnas linnaosavalitsused. Taotlus registreeritakse ja edastatakse jaoskonnakomisjonile. Eelhääletamise päevadel ja valimispäeval võtavad taotlusi vastu ka jaoskonnakomisjonid. Taotlust saab esitada hiljemalt 7. juuni kella 16.00-ni.

Taotluses tuleb märkida valija kodus hääletamise taotlemise põhjus. Põhjendatud taotluse aluseks tuleb lugeda näiteks:

- **terviseseisundit;**
- **kõrget iga;**

- **raskeid teeolusid;**
- **transpordivõimaluste puudumist;**
- **muid põhjuseid, mis takistavad valijat kodust lahkumast.**

Kui jaoskonnakomisjon leiab, et taotlus ei ole põhjendatud, teavitab ta taotluse rahuldamata jätmise asjaoludest selle esitajat.

Jaoskonnakomisjon registreerib valijate taotlused ja kannab nende nimed kodus hääletavate valijate nimekirja. Jaoskonna valijate nimekirja tehakse valija nime taha märke "hääletab kodus".

Kodus hääletamist korraldavad vähemalt kaks jaoskonnakomisjoni liiget. Nimetatud liikmete määramisel lähtutakse põhimõttest, et jaoskonnakomisjoni liikmed ei ole sama erakonna liikmed või sama erakonna ettepanekul jaoskonnakomisjoni liikmeks esitatud.

Jaoskonnakomisjoni liikmed võtavad kaasa:

- kodus hääletamise jaoks ettenähtud rihmaga plastist hääletamiskasti;
- kodus hääletavate valijate nimekirja;
- kandidaatide koondnimekirja;
- hääletamisedelid.

Kodus hääletamise kord

1. Hääletamisedeli saamiseks esitab valija jaoskonnakomisjoni liikmele kehtiva isikut tõendava dokumendi.
2. Valija annab hääletamisedeli saamise kohta allkirja kodus hääletavate valijate nimekirja.
3. Jaoskonnakomisjoni liige annab valijale hääletamisedeli ja kandidaatide koondnimekirja.
4. Valija kirjutab hääletamisedelile selleks ettenähtud kohta ühe erakonna või üksikkandidaadi registreerimisnumbri, kelle poolt ta hääletab.
5. Kui valija rikub hääletamisedeli, on tal õigus saada jaoskonnakomisjonilt uus sedel.
6. Valija murrab hääletamisedeli kokku ja laseb kasti. Vajadusel võib jaoskonnakomisjoni liige või mõni teine valija valijat abistada.
7. Jõudes tagasi valimisjaoskonda, teeb jaoskonnakomisjoni liige kodus hääletanud valija kohta selle jaoskonna valijate nimekirja allkirjalahtrisse märke "hääletas kodus". Kui valija ei hääletanud kodus, tõmbab jaoskonnakomisjon maha valijate nimekirja tehtud märke "hääletab kodus" ning teeb kodus hääletavate valijate nimekirja märke "ei hääletanud kodus".

Kui kodus hääletamist taotlenud valija ilmub hääletamisruumi hääletama ajal, kui jaoskonnakomisjoni liikmed läksid korraldama kodus hääletamist, ei lubata valijal hääletada enne jaoskonnakomisjoni liikmete tagasitulekut.

8. Jaoskonna sulgemine eelhääletamise päevadel

1-3. juunil teatab jaoskonnakomisjon kell 20.00 VIS-i kaudu valijate ja eelhääletamisel osalenute arvu. Eelhääletamisel osalenute hulka arvestatakse ka selles jaoskonnas väljaspool elukohta hääletanud valijaid. Kui jaoskond VIS-i ei kasuta, edastab ta info koheselt maakonna valimiskomisjonile, kes sisestab andmed VIS-i. Pärast hääletamise lõppemist eelhääletamise päevadel pitseerib jaoskonnakomisjon hääletamiskasti ava.

Väljaspool elukohta eelhääletamisel kasutatud ning asukohas hääletamisel kasutatud hääletamiskastide (milles on hääletamissedeliga ümbrikud) avad pitseeritakse valge paberiribaga, millele pannakse jaoskonnakomisjoni pitsati jäljend ning millele jaoskonnakomisjoni esimees kirjutab oma allkirja ja kuupäeva. Soovi korral võivad allkirja anda ka vaatlejad. Hääletamisruumis kasutatava plastist hääletamiskasti ava suletakse ja pitseeritakse Vabariigi Valimiskomisjoni poolt välja antud turvaplohmidega, mille number märgitakse üles.

Eelhääletamise päevadel ja sellele järgnevatel päevadel hoiab jaoskonnakomisjon hääletamiskasti ja hääletamisdokumente selliselt, et neile pääsevad ligi üksnes jaoskonnakomisjoni liikmed. Järgmisel eelhääletamise päeval enne hääletamise algust teeb jaoskonnakomisjon kindlaks hääletamiskasti ja selle ava pitseri seisukorra.

Kui pitseri või hääletamisdokumendid on rikutud või hääletamisdokumendid kadunud, koostab jaoskonnakomisjon rikkumise kohta akti, milles märgitakse valijate nimekirja, hääletamissedelite ja muude hääletamisdokumentide ning hääletamiskasti seisukord. Aktile kirjutab alla jaoskonnakomisjoni esimees. Juhtunust teavitab jaoskonnakomisjon viivitamata maakonna valimiskomisjoni, kes omakorda teavitab Vabariigi Valimiskomisjoni. Pärast eelnimetatud toimingute tegemist jätkatakse hääletamise korraldamist juhul, kui valijate nimekirja rikkumise tõttu hääletamise jätkamine ei ole välistatud ega hääletamiskasti pitseri ei ole rikutud.

Kui valijate nimekirja rikkumise tõttu on hääletamise jätkamine välistatud või on hääletamiskasti pitseri rikutud, tühistatakse kõik hääletamiskastis olevad hääletamissedelid, tehakse hääletamiseks vajalikud ettevalmistused ning hääletamist alustatakse uuesti. Valimiskomisjonid teavitavad valijaid hääletamise uuesti alustamisest.

9. Toimingud ümbrike ja elektrooniliste hääletajatega

9.1 Jaoskonnakomisjoni toimingud pärast eelhääletamise lõppemist Väljaspool elukohajärgset valimisjaoskonda hääletamist korraldanud jaoskonnakomisjon:

1) avab 3. juunil pärast kella 20.00 väljaspool elukohajärgset valimisjaoskonda hääletanud valijate ümbrikke sisaldavad hääletamiskastid. Hääletamiskastide avamise juures peab olema vähemalt kolm jaoskonnakomisjoni liiget;

2) kui hääletamissedeliga ümbrik ei ole trükitud, kontrollib, kas ümbrikule on märgitud rahvastikuregistri järgne elukohta aadress seisuga 30 päeva enne valimispäeva ja parandab vajadusel valija andmed. Kontrollitud ümbriku paremasse ülanurka märgitakse valija elukohajärgse valimisjaoskonna number. Kokkuleppe olemasolul võib kontrolli läbi viia ka valla- või linnasekretär. Eestis hääletanud alaliselt välisriigis elavate valijate hääletamissedelitega ümbrikud edastatakse maakonnakomisjonile ilma andmeid kontrollimata. VIS-ist välja trükitud ümbrikke ei ole vaja kontrollida;

3) pakib ümbrikud maakondade ning Tallinna ja Tartu linna kaupa ning eraldi välisriigis elavad valijad;

4) kirjutab pakidele, millise maakonna või linna ümbrikud need on ja kui palju neid on (pakke ei ole vaja pitseerida);

5) täidab hääletamistulemuste protokolliga laetri "D";

6) edastab pakid koos väljaspool elukohajärgset valimisjaoskonda hääletanud valijate nimekirjadega oma asukohajärgse maakonna valimiskomisjonile (Tallinna, Tartu linna valimiskomisjonile) viivitamata vastavalt eelnevale kokkuleppele.

9.2 Maakonna valimiskomisjoni toimingud

Maakonna valimiskomisjon:

1) kontrollib ümbrike sorteerimise õigsust ning pakib kõik jaoskonnakomisjonidelt saadud ümbrikud maakonniti ning eraldi Tallinna ja Tartu linna kaupa. Eraldi pakitakse alaliselt välisriigis elavate valijate hääletajatega ümbrikud;

2) kirjutab pakile, millise maakonna või linna ümbrikud need on ja kui palju neid on, allkirjastab kirjed ning toob pakid koos jaoskonnakomisjonidelt saadud väljaspool elukohajärgset valimisjaoskonda hääletanud valijate nimekirjadega Vabariigi Valimiskomisjonile 5. juunil kella 11.00-ks;

3) saab Vabariigi Valimiskomisjonilt enda maakonna valijate hääletamissedelitega ümbrikud ja elektrooniliselt hääletanud valijate nimekirja väljavõtted iga jaoskonna kohta;

4) sorteerib oma maakonna (s.h ajutiselt välisriigis viibivate) valijate hääletamissedelitega ümbrikud jaoskonnakomisjonide kaupa ning edastab need ja elektrooniliselt hääletanud valijate nimekirja väljavõtted jaoskonnakomisjonidele hiljemalt 6. juunil.

9.3 Jaoskonnakomisjoni toimingud pärast maakonna valimiskomisjonilt ümbrike ja elektrooniliselt hääletanud valijate nimekirja saamist

9.3.1 Jaoskonnakomisjoni toimingud ümbrikega

Saanud maakonna valimiskomisjonilt hääletamissedelitega ümbrikud, kontrol-

lib jaoskonnakomisjon, kas valija ei ole hääletanud mitu korda. Kontrollimise juures peab olema vähemalt kolm jaoskonnakomisjoni liiget.

Kui valija on väljaspool elukohajärgset jaoskonda hääletanud ühe korra ja ta ei ole hääletanud elukohajärgses valimisjaoskonnas, teeb jaoskonnakomisjoni liige valijate nimekirja lahtrisse allkirja lahtrisse märke „V”. Pärast märke tegemist avab jaoskonnakomisjon välimised ümbrikud ning laseb sisemised hääletamissedelitega ümbrikud eelhääletamisel kasutatud hääletamiskasti ja pitseerib hääletamiskasti ava (turvaplommiga) uuesti.

Vaatlejal on õigus viibida hääletamiskasti avamise juures. Kui vaatleja ei osale kasti avamisel, on jaoskonnakomisjonil sellest olenemata õigus hääletamiskast avada.

Kui jaoskonnakomisjon on saanud eksituse tõttu valija, kelle elukoht on teise valimisjaoskonna piirides, hääletamissedeliga ümbriku, saadab jaoskonnakomisjon ümbriku viivitamata maakonna valimiskomisjonile. Viimane edastab ümbriku viivitamata asjaomasele jaoskonnakomisjonile.

Kui valija ei ole kantud valimisjaoskonna valijate nimekirja või on hääletanud ümbrikuga mitu korda, jätab jaoskonnakomisjon kõik valija hääletamissedeliga ümbrikud arvestamata. Jaoskonnakomisjon ei ava ümbrikku ega lase hääletamissedelit hääletamiskasti. Arvestamata ümbrike kohta koostatakse akt, milles märgitakse arvestamata ümbrike arv, ümbrikule kantud andmed ja põhjused, miks ümbrikke ei arvestatud. Ümbrikku ja selles olevat hääletamissedelit säilitatakse valimispäevani ning pärast hääletamistulemuste kindlakstegemist saadetakse see koos muude valimisdokumentidega maakonna valimiskomisjonile, kes korraldab selle hävitamise.

Jaoskonnakomisjoni täidab hääletamistulemuste protokollil plangil lahtrid „J” ja „K”.

9.3.2 Elektrooniliselt antud häälte arvestamine

Saanud maakonna valimiskomisjonilt elektrooniliselt hääletanud valijate nimekirja, kontrollib jaoskonnakomisjon, kas valija ei ole hääletanud mitu korda eri hääletamisviise kasutades. Kontrollimise juures peab olema vähemalt kolm jaoskonnakomisjoni liiget.

Kui valija on hääletanud elektrooniliselt, teeb jaoskonnakomisjoni liige valijate nimekirja allkirja lahtrisse märke „E”. Märked peavad olema valijate nimekirja tehtud enne hääletamise alustamist valimispäeval.

Kui valija on hääletanud nii elektrooniliselt kui hääletamissedeliga oma jaoskonnas või väljaspool elukohta, arvestatakse valija hääletamissedelit. Elektrooniline hääl tühistatakse.

Kui valija on hääletanud mitu korda väljaspool elukohajärgset jaoskonda ja elektrooniliselt, jäetakse kõik valija hääletamissedeliga ümbrikud ja elektrooniliselt antud hääl arvestamata. Elektrooniline hääl tühistatakse.

Elektroonilise hääle tühistamiseks koostab jaoskonnakomisjon VIS-is teatise. Valija, kelle elektrooniline hääl tuleb tühistada, tähistatakse linnukesega ning tühistusnimekirja kinnitatakse VIS-is hiljemalt kell 12.00 valimispäeval. Teatis trükitakse VIS-ist välja ning sellele kirjutab alla jaoskonnakomisjoni esimees. Teatis saadetakse maakonna valimiskomisjonile, kes edastab selle Vabariigi Valimiskomisjonile.

Teatis koostatakse ja allkirjastatakse ning edastatakse paberil ka juhul, kui jaoskonnas tühistatavaid elektroonilisi hääli ei ole. Teatist ei pea koostama see jaoskond, kellele elektrooniliselt hääletanud valijate nimekirja ei edastatud.

Jaoskonnakomisjon täidab hääletamistulemuste protokollil plangil lahtrid „M” ja „N”.

Vabariigi Valimiskomisjon loeb elektrooniliselt antud hääled valimispäeva õhtul pärast kella 20.00. Mitme elektrooniliselt antud hääle puhul arvestatakse valija viimasena antud häält. Tulemused sisestatakse VIS-i ning neid arvestatakse hääletamis- ja valimistulemuste kindlakstegemisel Vabariigi Valimiskomisjoni poolt. Jaoskonnakomisjoni ja maakonna valimiskomisjoni hääletamistulemuste protokollis elektroonilised hääled ei kajastu.

10. Hääletamistulemuste kindlakstegemine valimisjaoskonnas

10.1 Hääletamisest osavõtu andmete edastamine

Eelhääletamise iga päeva õhtul kell 20.00 edastab jaoskonnakomisjon VIS-i kaudu esialgse teabe valijate ja eelhääletanute arvu kohta (sealhulgas väljaspool elukohta hääletanud valijate arvu). Kui jaoskond VIS-i ei kasuta, edastab ta info koheselt maakonna valimiskomisjonile, kes sisestab andmed VIS-i. Igal järgneval päeval võetakse eelhääletanute arvu kindlakstegemisel arvesse ka eelneval eelhääletamise päeval hääletanud.

Valimispäeval, 7. juunil, kell 12.00, 16.00 ja 20.00 edastab jaoskonnakomisjon VIS-i kaudu või kui see pole võimalik, siis maakonna valimiskomisjoni vahendusel, valijate nimekirja kantud valijate arvu ja hääletanute arvu.

Valimispäeval tehakse hääletamisest osavõtt kindlaks ainult valimisjaoskonna valijate nimekirja kantud allkirjade ja sinna tehtud märkuste alusel, mistõttu osavõtu andmed erinevad eelhääletamise viimase päeva osavõtu andmetest.

Valijate nimekirja alusel tehakse kindlaks valijate arv ning hääletamissedeli saamise kohta antud allkirjade ja märkuste alusel hääletanute arv. Arvestada tuleb ka valijate nimekirjas olevaid märkusi väljaspool elukohta eelhääletanud (sh kinnipidamiskohas hääletanud), elektrooniliselt hääletanud ja kodus hääletanud valijate kohta.

10.2 Hääletamistulemuste kindlakstegemine

Pärast hääletamise lõppu jaoskonnakomisjon:

1) teeb kindlaks hääletanud valijate arvu valijate nimekirjas olevate allkirjade alusel (võib alustada toimingut tegemist enne 20.00) ja täidab hääletamistulemuste protokollis lahtri "A";

2) teeb kindlaks hääletamissedeli saamise kohta antud allkirjade ja märkuste alusel esialgse hääletamisest osavõtnute arvu ning edastab selle viivitamata VIS-i kaudu või maakonna valimiskomisjoni vahendusel (hiljemalt kell 20.20) Vabariigi Valimiskomisjonile. Arvestada tuleb valijate nimekirja märkeid väljaspool elukohta eelhääletanud, elektrooniliselt hääletanud ja kodus hääletanud valijate kohta;

3) esimees allkirjastab valijate nimekirjad pärast hääletamise lõppu (kell 20.00);

4) loeb üle valijate poolt kasutatud rikutud sedelid ja kasutamata sedelid, **kustutab kasutamata sedelid nurga äralõikamisega** ja teeb kande hääletamistulemuste protokollis lahtritesse "E" ja "F";

5) alustab häälte lugemist valimispäeval pärast hääletamise lõppemist Eestis, see on pärast kella 20.00. Jaoskonnakomisjon võib alustada häälte lugemist hiljem, arvestusega, et häälte lugemine lõppeks ajaks, mil lõpeb hääletamine kõigis Euroopa Liidu liikmesriikides, see on kell 23.00.

Hääletamistulemusi ei või avaldada enne kella 23.00.

Kui häälte lugemist ei alustata kohe pärast hääletamise lõppemist, pitseerib jaoskonnakomisjon valimispäeval jaoskonnas ja kodus hääletamisel kasutatud hääletamiskasti ava.

Hääletamistulemuste kindlakstegemine valimisjaoskonnas on avalik, selle juures võivad viibida nii vaatlejad kui ka teised soovijad. Hääled loetakse hääletamisruumis või eraldi ruumis. Häälte lugemise juures viibivad isikud peavad täitma jaoskonnakomisjoni liikmete suulisi korraldusi. Enne kella 23.00 ei või häälte lugemise juures viibivad isikud lahkuda ruumist, kus hääli loetakse ega kasutada sidevahendeid.

Hääletamiskastide avamise juures peab olema üle poole komisjoni koosseisust, sealhulgas esimees või aseesimees;

6) kontrollib hääletamiskastide pitserite seisukorda ja avab kasutuses olnud hääletamiskastid (sh eelhääletamise ja kodus hääletamiseks kasutatud kasti);

7) avab väljaspool elukohajärgset valimisjaoskonda hääletanute hääletamissedeleid sisaldavad ümbrikud ja lööb sedelite välisküljele jaoskonnakomisjoni pitsati jäljendi ning paneb need sedelid koos eelhääletanute hääletamissedelitega valimispäeval hääletanute sedelite hulka.

Samuti lüüakse pitsati teine jäljendi kodus hääletanud valijate hääletamissedelite välisküljele ja ka need sedelid pannakse valimispäeval hääletanud valijate sedelite hulka;

8) sorteerib hääletamissedelid erakondade ja üksikkandidaatide järgi;

9) teeb kindlaks:

1) hääletamissedeli saanud valijate arvu;

2) hääletamisest osavõtnud valijate arv, s.o hääletamiskastides olnud hääletamissedelite arvu;

3) kehtetute hääletamissedelite arvu;

4) erakondade ja üksikkandidaatidele antud häälte arvu;

10) vaatab üle kehtetud sedelid;

Kehtetuks tunnistatakse hääletamissedel:

1) mis ei ole Vabariigi Valimiskomisjoni poolt kehtestatud vormi kohane;

2) millel ei ole kahte jaoskonnakomisjoni pitsati jäljendit;

3) millele ei ole kirjutatud ühegi erakonna või üksikkandidaadi registreerimisnumbrit või millele on neid kirjutatud rohkem kui üks;

4) millele kirjutatud registreerimisnumber on parandatud;

5) millele kirjutatud registreerimisnumber ei ole loetav.

Kui hääletamissedelile ei ole kirjutatud ühegi erakonna või üksikkandidaadi registreerimisnumbrit, kuid valija tahe on üheselt arusaadav, loetakse hääletamissedel kehtivaks;

11) täidab hääletamistulemuste protokollis ja sisestab andmed VIS-i. Kui jaoskonnakomisjon ise VIS-i ei kasuta, edastab ta tulemused maakonna valimiskomisjoni abil.

11. Hääletamistulemuste protokollis täitmine

Hääletamistulemuste protokoll täidetakse järgmiselt:

1) lahtrisse "kuupäev" kirjutatakse protokollis täitmise päev, kuu ja aasta (07062009, VIS-is pole vaja täita);

2) lahtrisse "täitmise kellaeg" kirjutatakse protokollis täitmise lõpetamise kellaeg (näiteks 2215, VIS-is pole vaja täita);

3) lahtrisse "A" kirjutatakse valijate arv valijate nimekirjas 2009. aasta 7. juuni kella 20.00 seisuga;

4) lahtrisse "B" kirjutatakse maakonna valimiskomisjonilt saadud täitmata hääletamissedelite arv;

5) lahtritesse "C" kirjutatakse elukohajärgses valimisjaoskonnas hääletanud valijatele välja antud hääletamissedelite arv, sealhulgas kodus hääletanutele välja antud hääletamissedelite arv, valijate nimekirjas olevate allkirjade arvu järgi;

6) lahtri "D" täidab jaoskonnakomisjon, kes korraldas hääletamist väljaspool elukohajärgset valimisjaoskonda. Sinna kirjutatakse eelhääletamise ajal väljaspool oma elukohajärgset valimisjaoskonda hääletanud valijate arv vastavates valijate nimekirjades olevate allkirjade arvu järgi. Lahter täidetakse 3. juunil pärast eelhääletamise lõppemist;

7) lahtrisse "E" kirjutatakse valijate tagastatud rikutud hääletamissedelite arv. Sedeliit, mille valija tagastas komisjonile, ilma uut sedelit võtmata, näitajas ei arvestata;

8) lahtrisse "F" kirjutatakse valijatele välja andmata jäänud (kasutamata) hääletamissedelite arv;

9) lahtrisse "G" kirjutatakse hääletamiskastis olevate hääletamissedelite arv;

10) lahtrisse "H" kirjutatakse kehtivate hääletamissedelite arv;

11) lahtrisse "I" kirjutatakse kehtetuks tunnistatud hääletamissedelite arv;

12) lahtrisse "J" kirjutatakse maakonna valimiskomisjonilt saadud ja arvestatud sedelitega ümbrike arv s.t. väljaspool elukohta hääletanud selle valimisjaoskonna valijate arv. Lahter täidetakse hiljemalt 6. juunil pärast vastavate ümbrike kättesaamist ja kontrollimist;

13) lahtrisse "K" kirjutatakse maakonna valimiskomisjonilt saadud ja arvestamata jäetud sedelitega ümbrike arv. Lahter täidetakse hiljemalt 6. juunil;

14) lahtrisse "L" kirjutatakse kodus hääletanud valijate arv valijate nimekirjas olevate vastavate märgete arvu järgi;

15) lahtrisse "M" kirjutatakse Vabariigi Valimiskomisjonilt saadud elektrooniliselt hääletanud valijate nimekirja alusel elektrooniliselt hääletanute arv;

16) lahtrisse "N" kirjutatakse tühistatavate elektrooniliste häälte arv Vabariigi Valimiskomisjonile edastatud tühistamise teatise alusel;

17) protokollil vasakus veerus olevatesse erakondade registreerimisnumbritega tähistatud lahtritesse kirjutatakse erakonnale antud häälte arv. Üksikkandidaadile antud häälte arv kirjutatakse tema registreerimisnumbriga tähistatud lahtrisse. Üksikkandidaatidele antud häälte summa kirjutatakse protokollil vasaku veeru eelviimasesse lahtrisse;

18) lahtrisse "Kokku" kirjutatakse kehtivate häälte koguarv,

19) protokollil tühjaks jäänud lahtritesse kirjutatakse arv "0".

Hääletamistulemuse protokollil koostamisel kontrollib jaoskonnakomisjon protokollis olevate arvude õigsust järgmiselt:

1) lahtris "B" olev arv peab olema võrdne lahtrites "C", "D", "E" ja "F" olevate arvude summaga;

2) lahtris "G" olev arv peab olema võrdne lahtrites "H" ja "I" olevate arvude summaga;

3) lahtris "G" olev arv ei saa olla suurem, kui lahtrites "C" ja "J" olevate arvude summa;

4) lahtris "H" olev arv peab võrduma lahtris "Kokku" oleva arvuga;

5) lahtris "Kokku" peab olema võrdne erakondadele ja üksikkandidaatidele antud häälte summaga.

Kontrollida tuleb ka üksikkandidaatidele antud häälte summa õigsust.

Protokoll sisestatakse kohe VIS-i ja kinnitatakse ning trükitakse välja. Protokollile kirjutab vastavasse lahtrisse nime ja allkirja komisjoni esimees.

12. Dokumentide edastamine maakonna valimiskomisjonile

Pärast hääletamistulemuste kindlakstegemist pakib jaoskonnakomisjon eraldi:

1) hääletamiskastides olnud kehtivad hääletamissedelid erakondade ja üksikkandidaatide kaupa;

2) kehtetud hääletamissedelid;

3) valijatele välja andmata jäänud ja kustutatud hääletamissedelid;

4) rikutud ja tagastatud hääletamissedelid.

Pakile kirjutatakse, millise valla või linna ja valimisjaoskonna hääletamissedelid need on ning kui palju neid pakis on. Kirjele kirjutavad alla hääli lugenud jaoskonnakomisjoni liige ja komisjoni esimees.

Jaoskonnakomisjon edastab maakonna valimiskomisjonile:

- **hääletamissedelid (sealhulgas kustutatud ja tagastatud);**
- **arvestamata hääletamissedelitega ümbrikud ja nende kohta koostatud akti;**
- **valijate nimekirjad;**
- **hääletamistulemuste protokollid;**
- **elektrooniliste häälte tühistamise teatise**
- **komisjoni koosolekute protokollid;**
- **komisjoni aktid;**
- **komisjoniliikmete eriarvamused;**
- **kasutatud ja kasutamata jäänud ümbrikud;**
- **jaoskonnakomisjoni pitsati;**
- **komisjonile esitatud avaldused;**
- **eelhääletamisel ja kodus hääletamisel kasutatud plastist hääletamiskastid.**

Jaoskonnakomisjoni esimees annab dokumendid maakonna valimiskomisjonile üle vähemalt kahe jaoskonnakomisjoni liikme juuresolekul.

13. Hääletamistulemuste kindlakstegemine maakonna valimiskomisjonis

Jaoskonnakomisjonidelt laekunud protokollide alusel teeb maakonna valimiskomisjon kindlaks:

- 1) valijate nimekirjadesse kantud valijate arvu;
- 2) hääletamisedeli saanud valijate arvu;
- 3) hääletamiskastides olnud sedelite arvu;
- 4) kehtetute hääletamisedelite arvu;
- 5) erakondadele ja üksikkandidaatidele antud häälte arvu.

Jaoskonnakomisjonide protokollides olevate andmete õigsust kontrollib maakonna valimiskomisjon hääletamisedelite ülelugemise teel. Andmete õigsust kontrollitakse ka valijate nimekirjas olevate allkirjade ja märgete alusel.

Hääletamistulemuste kontrollimine maakonna valimiskomisjonis ei pea toimuma valimispäeva õhtul või öösel, kuid sel juhul kindlasti järgmisel päeval, teavitudes sellest vaatlejaid. Samas ei tohi maakonna valimiskomisjon valimispäeval lõpetada oma tööd enne, kui kõigi jaoskonnakomisjonide hääletamistulemuste protokollid on sisestatud VIS-i ja kinnitatud.

Kui hääletamisedelite ülelugemisel saadud andmed erinevad jaoskonnakomisjoni protokollis olevatest, märgib maakonna valimiskomisjon oma protokollis lisas erinevused ning neid tinginud asjaolud. Paberkanalil olevat jaoskonnakomisjoni protokollis ei muudeta (sinna võib erinevus/viga sisse jääda), kuid muudatused tehakse VIS-is jaoskonna protokollides. Lõplike hääletamistulemuste kohta teeb otsustuse maakonna valimiskomisjon.

Hääletamistulemuste kohta koostab maakonna valimiskomisjon vormikohase protokollis. Protokollis ei arvestata elektroonilisi hääli. Protokollis vastavasse lahtrisse kirjutab nime ja allkirja komisjoni esimees.

Hääletamistulemused tehakse maakonna valimiskomisjonis kindlaks avalikult.

14. Alaliselt välisriigis elavate valijate hääletamistulemuste kindlakstegemine

Välisriigis alaliselt elavate valijate hääletamistulemused teeb kindlaks Tallinna Linna Valimiskomisjon.

Alaliselt välisriigis elavate valijate antud häälte lugemist alustab valimiskomisjon valimiste päeval kell pärast kella 20.00. Häätelugemise juures võivad viibida kõik soovijad, kuid nad ei või lahkuda ruumist, kus hääli loetakse, enne kella 23.00 ega võtta kaasa kõnesolevasse ruumi sidevahendeid.

Alaliselt välisriigis elavate valijate hääletamisedeleid sisaldavad sisemised ümbrikud avatakse ning hääletamisedelite välisküljele pannakse Vabariigi Valimiskomisjonilt saadud jaoskonnakomisjoni pitsati jäljend.

Valimiskomisjon teeb hääletamisedelite alusel kindlaks hääletamisest osavõtnud alaliselt välisriigis elavate valijate arvu, kehtetuks tunnistatud hääletamisedelite arvu ning erakondadele ja üksikkandidaatidele antud häälte arvu. Hääletamisedeli kehtetuks tunnistamisel järgitakse käesoleva juhendi punktis 10.2. ettenähtut.

Valimiskomisjon loeb alaliselt välisriigis elavate valijate antud hääled ja koostab hääletamistulemuste kohta protokollis, lähtudes käesoleva juhendi punktis 11 sätestatust. Protokollis pealdises tehakse märke "alaliselt välisriigis elavad valijad".

Eelhääletamise tulemused sisestatakse koheselt VIS-i ja kinnitatakse.

Hääletamistulemusi ei avaldata enne kella 23.00.

15. Toimingud dokumentidega maakonna valimiskomisjonis

Maakonna valimiskomisjon säilitab hääletamisedelid, eelhääletamise tulemuste kokkuvõtted ning kasutatud ümbrikud ühe kuu jooksul, arvates valimispäevast. Pärast nimetatud tähtaja möödumist, kuid mitte enne, kui esitatud kaebuste kohta on tehtud lõplikud otsused, korraldab maakonna valimiskomisjon hääletamisedelite ja kasutatud ümbrike hävitamise ning dokumenteerib selle.

Maakonna valimiskomisjon edastab kahe nädala jooksul, arvates valimispäevast, pitsatid, kasutamata ümbrikud, maakonna valimiskomisjoni ning jaoskonnakomisjonide hääletamistulemuste protokollid, valijate nimekirjad ning elektroonilise häälte tühistamise teatised Vabariigi Valimiskomisjonile.

Maakonna valimiskomisjoni esimees arhiveerib:

- 1) valimiskomisjoni otsused, koosolekute protokollid ning komisjoni liikmete eriarvamused;
- 2) valijate avaldused ja kaebused.

